

Autor: TENNESSEE WILLIAMS

Název díla: KOČKA NA ROZPÁLENÉ PLECHOVÉ STŘEŠE

Autor:

Tennessee Williams (1911–1983)

- nejvýznamnější americký dramatik
- také autor povídek, básní, esejí a vzpomínek
- vlastním jménem Thomas Lanier Williams III.
- pochází z Mississippi - amerického Jihu, ze tří sourozenců
- otec prodavač bot a alkoholik, matka přespráliš starostlivá a hysterická
- jako dítě chytil záškrt, byl rok nemocný a zůstal slabý, což otci vadilo a matka ho rozmazlovala
- studoval střední školu v St. Louis, nedostudoval žurnalistiku na univerzitě v Missouri
- otec ho vzal ze školy a dal do mezinárodní obuvnické firmy
- práce ho nudila, a tak hodně psal, ale nebyl úspěšný
- ve 24 letech se nervově zhroutil, dal výpověď
- přihlásil se na washingtonskou univerzitu, přešel na univerzitu v Iowě – studoval angličtinu
- přestěhoval se do New Orleans a r. 1939 začal používat jméno Tennessee Williams
- živil se různými podřadnými pracemi
- získal Rockefellerův grant ve výši 1000 dolarů na podporu umělců během Velké hospodářské krize
- získal práci ve filmovém studiu Hollywood
- po úspěchu hry *Skleněný zvěřinec* se r. 1945 přestěhoval do New Yorku
- i další hry byly úspěšné, hrály se na Broadwayi
- hodně cestoval, i do Evropy
- navázal několik vztahů se ženami, nakonec si přiznal homosexualitu
- nejdéle (14 let) žil s Frankem Merlo, hercem, po rozchodu byla Merlovi diagnostikována rakovina a Williams se o něj do smrti staral
- celý život podporoval sestru Rose, která trpěla schizofrenií a žila v ústavech
- stále víc pil, bral drogy (barbituráty, sedativa), kvalita jeho děl se snižovala
- byl nalezen mrtvý v newyorském hotelu, příčinou smrti bylo udušení víčkem od prášků, přispělo předávkování alkoholem a drogami
- přál si být pohřben v moři jako jeho vzor, básník Hart Crane, ale je pohřben v St. Louis
- literární práva odkázal univerzitě, peníze věnoval na podporu kursů tvůrčího psaní
- byl uveden do americké divadelní síně slávy
- je držitelem dvou Pulitzerových cen a dalších ocenění

- **zařazení autora do uměleckého směru**

- je možné ho zařadit do několika směrů:

Jížanská próza

- autoři, kteří pocházejí z Jihu Spojených států, z území bývalé Konfederace
- vzniká od 20. let 20. století
- typicky jižanská témata: dozvuky otroctví, rasová diskriminace, násilí, tělesně a duševně postižení lidé, důraz na zemědělství, silná víra – protestantství
- pod vlivem modernismu, metoda proudu vědomí
- za typického představitele je považován Mark Twain, dále William Faulkner, Tennessee Williams a další
- A. Tate, J. C. Ransome, později R. P. Warren, T. Capote, W. Styron, W. Percy

Absurdní drama

- bezmocný člověk má absurdní životní pocit, jeho život nemá smysl
- hrdina není schopen komunikace, trpí pocitem odcizení
- nesouvislý děj
- jednání postav je nepředvídatelné – rozhovory jsou bez logiky

- jazyk ztrácí sdělovací funkci, je devalvován

Světové drama 2. pol. 20. století, psychologické drama

- **určení století, v němž autor tvořil**

konec první poloviny 20. století, druhá polovina 20. století

- **určení dalších autorů stejného um. směru**

Jižanská próza:

Mark Twain (1835–1910)

- Američan, humorista, novinář, předchůdce jižanské literatury
- dílo: *Dobrodružství Toma Sawyera*, *Dobrodružství Huckleberryho Finna*

William Faulkner (1897-1962)

- jeho život silně ovlivnil jeho dílo
- z jižanské rodiny – bělošská rodina, černošští otroci (inspirace pro většinu próz = jižanská sága)
- účastník 1. světové války – pilot
- scenárista v Hollywoodu
- neměl rád publicitu

dílo:

- psychologie jižanských lidí, výjimeční hrdinové, dějové odbočky, epizodičnost
- pomalá cesta ke čtenářům, obliba nejprve u Francouzů

Divoké palmy, *Vojákův žold*, *Hluk a vrava*

William Styron (1925–2006)

- americký prozaik – romanopisec a esejista
- narozen na Jihu, ve Virginii (sám Styron vnímal toto území jako zaostalé)
- jeho prarodiče ještě měli otroky, ale jeho rodiče již byli modernější
- účastník 2. sv. války (boje v Tichomoří), přímých bojů se neúčastnil pro nízký věk
- roku 1985 ho postihl záchvat deprese

- nejznámější díla napsal v posledních 20 letech života

- držitel Pulitzerovy ceny (1968, za knihu *Doznání Nata Turnera*) a Americké knižní ceny

Ulehni v temnotách – prvotina, román, velký úspěch – oceněno Římskou cenou

Zapal tento dům – druhý román, o umělecké krizi

Doznání Nata Turnera – třetí Styronův román, vzbudil nevoli, osud vzdělaného černocho, který vedl černošskou vzpouru r. 1831

Sophiina volba – nejznámější román, příběh Polky, která byla v koncentračním táboře nucena volit mezi svými dětmi

Absurdní drama:

Alfred Jarry (1873–1907)

- zakladatel absurdní literatury
- *Král Ubu* – hra

Samuel Beckett (1906–1989)

- Ir
- dramatik, prozaik, literární teoretik
- držitel NC za literaturu z r. 1936
- od r. 1937 žil v Paříži => Francouzi si ho rádi přivlastňují

Čekání na Godota – nejproslulejší hra, vystupují 2 tuláci + 1 chlapec

- tuláci se potkají na opuštěném ostrově => vedou chaotický dialog => vyplývá, že oba čekají na jakéhosi Godota, který jim má změnit osud

- na konci každého obrazu sděluje chlapec, že Godot přijde až zítra

Godot = symbol čekání a současně mlhavé naděje (ale existuje mnoho dalších interpretací)

Světové drama 2. pol. 20. století, psychologické drama:

Edward Albee (* 1928)

- americký dramatik a scenárista
- adoptovaný, nedostudoval, vystřídal mnoho zaměstnání
- trojnásobný držitel Pulitzerovy ceny

hry *Stalo se v ZOO*, *Smrt Bessie Smithové*, *Pískoviště*, *Kdo se bojí Virginie Woolfové?*
Arthur Miller (1915–2005)

- americký dramatik a prozaik ovlivněný H. Ibsenem, 5 let manžel Marilyn Monroe
- levicově smýšlející, psal od studií
- předseda mezinárodního PEN-klubu

próza: román *Ohnisko nenávisti*, povídka *Ztracenci*

hry: *Šťastný člověk*, *Smrt obchodního cestujícího*, *Všichni moji synové*, *Zkouška ohněm (Hrdelní pře)*

- **názvy (případně obsahy) dalších autorových děl**

- silně inspirován neradostným dětstvím
- odhaluje nitra postav, často ztroskotanců
- častá témata: homosexualita, frigidita žen, impotence mužů, incest, nymfomanie
- napsal více než 70 her
- obdivoval Čechova, Shakespeara, Faulknera, Joyce, Hemingwaye

hry:

American Blues, *Bitva andělů*, *Léto a dým*, *Tetovaná růže*, *Camino Real*, *Baby Doll*, *Sladké ptáče mládí*, *Noc s leguánem*

Skleněný zvěřinec – inspirováno životním osudem sestry Rose, zmrzačená dívka poznává díky penězům lásku

Tramvaj do stanice Touha – příběh stárnoucí ženy, která se cítí osamělá

Sestup Orfeův – vychází z řeckého mýtu

povídky: *Inventura ve Fontana Bella*, *Louka modrých dětí a jiné povídky*, *Osm smrtelnic posedlých*, *Anděl ve výklenku*

romány: *Rímské jaro paní Stoneové*, *Sladké ptáče mládí* (románová verze)

Charakteristika uměleckého textu jako celku:

- **literární druh**

drama

- **literární žánr**

psychologické drama

- **literární forma**

drama

- **typ vypravěče**

nelze určit; střídání replik

- **dominantní slohový postup**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla**

Kočka na rozpálené plechové střeše – spojení se objevuje v prvním jednání, onou kočkou je hlavní hrdinka Margareta: „Co je vítězstvím pro kočku na rozpálený plechový střeše? – To kdybych věděla... Asi aby tam vydržela co nejdýl...“ a o chvíli později říká Mae: „Pročpak pořád po lidech sekáš drápkem jako nějaká kočka?“ Margareta odpovídá: „Protože jsem kočka!“ Nakonec říká: „Proč pořád sekám drápkem?! – Poněvadž mě žere závist! Poněvadž mě stravuje touha!“

- **posouzení aktuálnosti díla**

Problematika partnerských vztahů, lhaní si navzájem, neschopnost komunikace, alkoholismus i nepřijímání homosexuálů společností jsou stále aktuální témata.

- **určení místa a času textu**

místo: dům Mamky a Taťky Pollittových na americkém Jihu

čas: neurčený, ale Taťka hovoří o svém mládí roku 1910 – jedná se tedy asi o 50. léta 20. století

- **stručné nastínění děje**

První jednání

Margareta mluví se svým mužem Brickem, který se právě sprchoval, o probíhající oslavě dědečkových 65. narozenin. V domě jsou sami příbuzní, Brickův bratr Gooper, jeho těhotná manželka Mae, jejich 5 dětí, domácími jsou Brickova matka a otec - dědeček. Margareta o všech mluví nesnášenlivě, dětem říká „bezkrké zrůdy“. Ona a Brick děti nemají. Brick jejím stížnostem nevěnuje příliš pozornosti, je totiž alkoholik. Maggie uznává, že to na něm ještě není vidět, a vzpomíná na dobu, kdy spolu žili jako manželé. Nyní jsou spolu jen proto, že si stanovili určité podmínky. Zmíní se také o tom, že dědeček umírá na rakovinu, ale raději se mu lže.

Do pokoje přichází Mae a sděluje, co se děje dole na oslavě. Maggie je na ni protivná a po jejím odchodu znovu útočí na Bricka, aby ji vzal na milost a znovu s ní začal spát. Snaží se ho svést, ale Brick odmítá a zavírá se v koupelně. Přes terasu přichází Mamka s radostnou zprávou, že telefonovali z nemocnice a dědečkovy nálezy jsou negativní, nemá rakovinu. Potom si všimne skleničky od whisky a útočí na Maggie, že s Brickem nespí a on kvůli tomu pije. Když odejde, Brick opustí koupelnu a nabádá Maggie, aby si našla milence. Ona nechce a trvá na tom, že ho neopustí.

Maggie mluví o Brickově nejlepším kamarádovi ze střední školy Skipperovi. Podle ní to byl homosexuál, který Bricka miloval, ale nechtěl si to přiznat. Aby tento názor Maggie vyvrátil, vyspal se s ní. Nakonec to ale neunesl, začal pít, brát drogy a zemřel. Brick o tom nechce slyšet a ožene se po ní berlí.

Druhé jednání

Do pokoje přicházejí všichni členové rodiny, kněz Tooker a rodinný lékař. Mamka s Taťkou se špičkují, z čehož vyplývá, že Mamka je někdy dost nesnesitelná a Taťkovi leze na nervy. Černoši přinesou dort, všichni zpívají, gratulují a dávají Taťkovi dárky. Taťku zajímá, proč má Brick zlomenou nohu, a potom se ošklivě utrhne na mamku Idu. Podle něj si myslela, že umírá na rakovinu, a tak chtěla převzít velení nad ním i nad celou rodinou, a on má zatím jen špatnou funkci tlustého střeva.

Taťka a Brick spolu hovoří o Maggie, o alkoholismu a o penězích. Taťka má hodně peněz,

ale je si vědom toho, že si za ně nekoupí život. Brick není z rozhovoru nadšený, podle něj to nikam nevede. Otec se mu svěřuje, že už s Mamkou nespí, ale rád by si ještě užíval se ženami. Bricka však trápí, že ještě nemá dost vysokou hladinu alkoholu v krvi a není ke všemu apatický. Otec z něj tahá důvod, proč pije, a Brick říká, že je vším zhnusený. Jakmile Taťka řekne, že Brick pije od Skipperovy smrti, Brick se konečně rozvášní. Všechno se brání tomu, co si pravděpodobně všichni myslí – že spolu žili „nenormálně“, že jsou „buzeranti“. Vylíčí otcí jejich vztah, že si byli blízcí a všechno zkazila Maggie. A protože k němu byl otec upřímný, chce mu oplatit stejnou mincí a naznačí, že mu ostatní lhali – netrpí nemocí střev, má rakovinu.

Třetí jednání

Taťka někam zmizel, ostatní ho hledají a do toho řeší Brickův alkoholismus a jeho původ. Doktor Baugh sdělí Mamce, že její manžel má rakovinu v tak pokročilém stadiu, že není možné ho operovat. Všichni se snaží Mamku chlácholit, jen Brick zůstává na terase. Krátce nato odchází kněz a po něm i lékař. Mae a Gooper si chtějí s Mamkou dohodnout další postup, především se jim jedná o rozdělení majetku. Mají už připravený písemný návrh. Mamka jejich počínání neschvaluje a rozhovor o dědictví utne. Nabádá Bricka, aby se vzchopil a přestal pít, když má být otcí oporou. Margareta všechny překvapí tvrzením, že bude mít dítě. Není to pravda, ale vypadá to, že se jí tuto noc podaří Bricka přesvědčit, aby nespal na gauči, ale u ní v posteli...

- **určení smyslu díla**

Hra upozorňuje na složitost mezilidských vztahů, odhaluje dobré i špatné stránky jednotlivých postav. Především nabádá k tomu, aby spolu lidé hodně mluvili o tom, co cítí a potřebují.

- **pravděpodobný adresát**

Hra nemá blíže určeného čtenáře, je určena všem.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla**

Hra vznikla roku 1955 a byla oceněna Pulitzerovou cenou (první dostal za hru *Tramvaj do stanice Touha*).

- **tematicky podobné dílo**

bratři Mrštíkovi – Maryša: hra zobrazující složitost rodinných vztahů, nešťastné manželství

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací**

Hra byla zfilmována roku 1958 v Americe režisérem Richardem Brooksem. Margaret ztvárnila Elizabeth Taylorová, Bricka Paul Newman. Film je hodnocen velmi dobře, odpovídá předloze.

Úryvek k rozboru:

- BRICK (*u barové skříňky*): Tak Mae s Gooperem poslouchají, co?
TAŤKA: No. Poslouchaj a choděj mamce zvěstovat, co se tady mezi tebou a Maggií v odehrává. Říkej, že – (*jakoby v rozpacích se zarazí*) – že s ní nechceš spát, že spíš na kanapi. Je to pravda, nebo není? Jestli Magii nemáš rád, tak se jí zbav! – Copak to tam děláš?
- BRICK: Dolejvám si skleničku!
TAŤKA: Jestlipak sis uvědomil, synu, že se už z tebe stal regulérní alkoholik?
BRICK: Tak jest.
TAŤKA: A protos přestal dělat toho sportovního reportéra, - že se z tebe stal alkoholik?
BRICK: Tak jest, pravděpodobně proto. (*Neurčitě, ale přívětivě se na otce přes svou znova naplněnou sklenici usměje*)

● atmosféra úryvku

Nepříjemná pro obě strany, otec a syn si povídají o vztazích v rodině.

● počet postav

2 – Taťka a jeho syn Brick

● charakteristika vystupujících postav (přímá, nepřímá)

Brick – bývalý sportovní reportér, nyní alkoholik, pravděpodobně homosexuál, který miloval svého spolužáka Skippera, apatický, uzavřený, nezajímají ho otcovy peníze, často opakuje spojení „tak jest“

Taťka – bohatý jižanský statkář, těžce nemocný, Mamka mu leze na nervy, ale dříve ji miloval, stále touží po ženách, nechce si přiznat, že má rakovinu, nechce zemřít

● charakteristika dalších postav

Margareta – Maggie, „kočka“, z chudších poměrů, miluje Bricka, ale dokázala ho podvádět se Skipperem, nesnášenlivá vůči Brickově rodině kromě Taťky, potrpí si na hezké oblečení a šperky

Mamka – starší, silnější, dobrosrdečná, miluje Taťku, strká nos do rodin svých synů, stále se směje

Mae – matka pěti dětí, nyní těhotná, zakládá si na svém mateřství, touží po Taťkových penězích

Gooper – otec pěti dětí, právník, jde mu o Taťkovy peníze, žárlí na svého mladšího bratra Bricka

● vztahy mezi postavami

Margareta + Brick – manželé

Mae + Gooper – manželé

Taťka + Mamka – manželé, rodiče Bricka a Goopera

● zařazení úryvku do kontextu celého díla

Úryvek je ze druhého jednání, kdy otec rozmlouvá se svým synem o alkoholismu a nespokojeném manželství.

● použité jazykové prostředky

- dialog dvou postav

řečnická otázka - *Tak Mae s Gooperem poslouchají, co?*

nespisovná slova – *poslouchaj, choděj, v odehrává, dolejvám*

hovorová slova – *mamce, protos*

metonymie – *že s ní nechceš spát*

archaismus – *jest*